

**A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
MEGYEI LEVÉLTÁR
ÉS SZAKKÖNYVTÁRA**

Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator

[illegible]

PROTHOCOLLUM
INCLYTICI COMITATUS
SZATMARIENSIS
PRO ANNO 1743 PER
RATUM NOTARIUM MI
CHAELEMLINKNER
CONFECTUM.

7-27

The image shows the spine of a thick, old book. The binding is made of a dark, worn material, possibly leather or cloth, with visible horizontal ridges and some damage at the top and bottom. The book is positioned on the left side of the frame, with its spine facing the viewer.

**A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
MEGYEI LEVÉLTÁR
ÉS SZAKKÖNYVTÁRA**

Nyíregyháza
2011

A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR KIADVÁNYAI

Szerkesztette:

Kujbusné Mecsei Éva

Összeállították:

Kocsis György (III. fejezet)

Kujbusné Mecsei Éva (I., II., IV. fejezet)

Fotó:

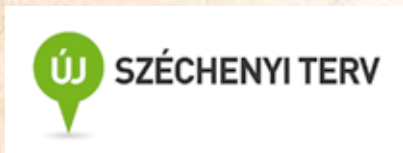
Boros György, Jaksi Róbert, Smid Zoltán

Design:

Szemán Attila

ISBN 978-963-7240-74-4

A kiadvány a TÁMOP-3.2.4-08/1-2009-0026 projekt
keretében jelent meg.

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár
Felelős kiadó: Kujbusné dr. Mecsei Éva igazgató

Készült Tóth Imre nyomdájában Nyírtelken
500 példányban

isztelt Érdeklődő!

A levéltár a nemzet emlékezet. Az archívumok, amelyek évszázadokon át voltak őrei a várak biztos szegleteiben, majd a megyeházákon őrzött jogbiztosító iratoknak, a 20. században szélesre tárták ajtóikat. A történelem során változó megyei levéltárak feladata kibővült, munkája megváltozott.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár forrásörző, -kezelő munkája mellett fogadja a gyűjteményével ismerkedni akaró kutatókat, valamint az iratokból információkat kérő ügyfeleket, tudományos, illetve ismeretterjesztő programokra, kiállításokra várja a helytörténetet kedvelőket, továbbá valós és virtuális sétára invitálja az intézmény iránt érdeklődőket. Honlapunkon – amelyen naprakész információ olvasható a nyitva tartásról, a kapcsolatfelvétel formáiról, a szakmai munkáról, a programokról – a világ bármely pontjáról elérhetőek a legérdekesebb iratainkat magukba foglaló adatbázisok is.

2012-től már szakkönyvtárunk állománya is része lesz annak az ALEPH-katalógusnak, amelyet a TÁMOP-3.2.4-08/1-2009-0026 projekt segítségével közösen építettünk ki a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtára, a Jósza András Oktatókórház Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtára, valamint a Jósza András Múzeum Szakkönyvtára közreműködésével, és az intézmények saját honlapja mellett a közös honlapon tekinthető meg.

Levéltárismertetőnk ebből az alkalomból szeretné az 1976-os és 1999-es tájékoztató füzetke után újult tartalommal és formában bemutatni a helyi kulturális életben is fontos feladatot teljesítő tudományos közgyűjteményt, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárat.

Nyíregyháza, 2011. december 1.

Kujbusné dr. Mecsei Éva
igazgató

I. LEVÉLTÁRTÖRTÉNET

levéltárak a múlt írott forrásait őrző tudományos közgyűjtemények.

Magyarországon III. Béla király rendelte el a királyi udvarban az ügyintézésnél az írásbeliség bevezetését. Az Árpád-házi királyok korában folyamatosan gyarapodó királyi archívum az ország három részre szakadása idején nagy részben megsemmisült, szétszóródott. A megmaradt iratokat a nádorok családi levéltárukban sajátjaikkal együtt kezelték. Nemcsak

a királyi udvarban keletkeztek iratok, hanem a 13. századtól a hiteleshelyek – térségünkben a leleszi, váradi, illetve a jászói konventek is – állítottak ki határjárással, vizsgálattal, beiktatással kapcsolatos

**III. Béla bevezeti az írásbeliséget
(Falfestmény részlet,
Magyar Országos Levéltár)**

dokumentumokat, okleveleket. Királyi privilégiumokat, birtokjogi irataikat a középkori városok saját levéltárukban, a jelentősebb nemes családok pedig levelesládájukban őrizték.

Családi levelesláda

A nemesi vármegyéknek a 16. századig nem volt állandó helyen őrzött archívumuk, a főként bírósági feladatok ellátásával kapcsolatos iratok felügyelője az alispán, kezelője a jegyző volt. Szabolcs vármegye választott nótáriusa, nagykállói Bodoni György először a 16. század közepén kapta feladatul a közgyűléseken tárgyalt ügyek és a szabályrendeletek írásba foglalását, a felsőbb hatóságoktól érkező iratok megőrzését, valamint a jegyzőkönyv vezetését. A megyegyűlés 1615-ben rendelkezett arról, hogy a vármegye Pozsonyba küldött követének jelentését is „*a vármegye levéltárában in conservatio*” kell elhelyezni. A 18. század elején, amikor a központi kormányzat szorgalmazni kezdte a levéltárak rendbetételét, a megye arra hivatkozva kérte a bécsi haditanács engedélyét a romladozó kisvárdai vár tatarozásához, hogy archívuma már régtől fogva ott van elhelyezve.

A korabeli kisvárdai vár

A levéltárak történetében az 1723. év fontos korszakhatár. Az országgyűlés ez évi XLV. törvénycikke a rendek jogbiztosító dokumentumainak elkülönített és biztonságos őrzése érdekében elrendelte, hogy az ország köziratait az ország levéltárában (Archivum Regni) kell elhelyezni, a megyei levéltárakba pedig a XXV. törvénycikk szerint a megyei bírák és tisztviselők „minden törvénykezési s úgyszintén más hivatalos” irataikat adják be az év végén. A LXXIII.

törvénycikk alapján azoknak a megyéknek, amelyeknek nem volt megyeházuk, a gyűléseik és ítélőszékeik tartása, valamint a levéltár elhelyezése érdekében gondoskodniuk kellett megfelelő épületről.

Szabolcs megyében Nagykállóban építették fel a megyeházát. A levéltár átköltöztetéséhez még az épület elkészülte előtt, 1725 júliusában javasolta Monkovics Mihály jegyző az iratok rendbetételét: *„Minthogy a vármegye minden oklevele, ügyirata az őrzőhelyen (conservatorium) vagy jegyzőkönyvben (prothocollum) eddig minden lajstromozás nélkül létezett, mivel a jó rend is követeli – annak megőrzését a jegyzőkönyvek is segítik –, hogy azokat mind jó rendben tartsák, e vármegye jegyzőkönyveit a kívánt rendbe rakják és a jegyzőkönyvekben vezetett akták lajstromoztassanak.”* A munka elvégzésére az első alispán elnöklete alatt a megye előkelő nemeseiből nyolctagú bizottságot állítottak fel. Az 1727. március 27-én Petneházán tartott gyűlés mégis megállapította, hogy a megye közönségét és az egyes családok ügyeit érintő iratok *„a megyék jegyzőkönyveiben és levéltárában a legnagyobb rendtelenségben vannak elhelyezve, és most már a jegyzőnek halála miatt zárva is vannak”*. Ezért négy táblabíró

Feudális iratok és a fennmaradt levéltári szekrény

bíztak meg az akták felülvizsgálatával, szétválogatásával és jegyzékbe foglalásával. Egy kancelláriai leirat szerint 1746-ban a munka még nem sokat haladt előre, pedig a pereskedő családoknak nagy hasznára lettek volna a levéltárban lévő hiteles iratok.

1747-ben a királyi bizottság határozatában kimondta hogy: „*miután a köz- és a magánemberek joga megköveteli, bizottságilag elrendeljük, hogy a jegyző, akinek hivatalból kötelessége, gondoskodjék*” a levéltár rendezéséről. A következő év elejére elkészült a Jármly Ferenc alispán, Csákányi Tamás jegyző és Erős Gábor szolgabíró által kidolgozott rendezési terv, amely szerint az iratokat két kemény kartonlap közé fasciculusokba kell helyezni és fenyődeszka szekrényekbe kell rakni. Az aktákat tartalmuk szerint gondolták csoportosítani, a közgyűlések iratait rendezni és regesztázni, az országgyűlési iratokhoz pedig mutató (elenchus) készítését rendelték el. A terv szerint külön csoportot alkottak a bírósági ügyek aktái, a házi- és hadipénztári iratok, összeírások, számadások, a marha- és sertésvész, valamint a pestis iratai. A rendezett, szekrényekbe rakott aktákról ábécérendben tervezték a mutatókat, mint ahogy a családokat illető iratokat is a családnevek ábécérendjében, az idő és tartalom feltüntetésével szerették volna lajstromoztatni. A munka azonban évenként alig haladt.

A vármegyeháza Nagykállóban

Nagykállóban 1761-ben befejezték az új megyeháza építését, az iratok azonban továbbra is rendezetlenül Kisvárdán voltak. A munka meggyorsítását szorgalmazta az 1766. június 17-én tartott közgyűlés is.

Végül 1767-ben Schemberger Ferencet, a leleszi Szent Kereszt egyház esküdt lajstromozóját bízta meg a közgyűlés a munkával, aki 20 év alatt mintaszerűen rendezte, mutatózta a megye jegyzőkönyveit és 1335–1767 közötti iratait. Az iratok mutatóit a leleszi elenchusok mintájára készítette el.

Schemberger több megyében, így Ungban és Szatmárban is dolgozott. Szatmár vármegye levéltárában az 1590-es évektől fennmaradt jegyzőkönyveket és az 1462-től kelt iratokat sorolta be a szabolcsihoz hasonló módon. 1849-ig a szatmári lajstromozók követték

Mutatók

Schemberger rendszerét a segédletkészítésben is. 1831-ben, Kölcsey Ferenc jegyzősége idején a mutatót elenchus helyett betűrendes lajstromnak nevezték el, illetve a fősorozatok és a hozzájuk tartozó fasciculusokat (csomókat) is magyar névvel jelölték.

Miután Szabolcs megye székhelye 1876-ban Nyíregyháza lett, az új megyeházára költöző levéltárról tárgyaló Szabolcs vármegyei közgyűlés az alispán javaslatára 1897-ben írásba foglalta, *„hogya sokszor kincseket érő, történelmi becsű iratokat őrző levéltárunk rendezése elodázhatalan feladat, melynek elérése érdekében anyagi áldozatoktól sem szabad visszariadni...”*. Sőt, két év múlva arról született döntés, hogy Karlovszky Endre országos levéltárnokot megbízzák a mohácsi vész előtti oklevelek átírásával és regesztázásával, valamint kéziratának 500 példányban való kiadásával, amelyre 1901-ben került sor.

A kiadvány címlapja

A vármegyei háza Nyíregyházán a 20. század elején

A tudományos munkát az 1922. évi XIX. törvény is szorgalmazta, ki-
mondva, hogy a levéltárak már nem csak a közigazgatást és az igaz-
ságszolgáltatást segítő segédhivatalok, hanem olyan „tudományos
intézmények”, amelyeknek feladatai az alábbiak:

- a levéltári anyag szakszerű őrzése, rendezése és gyarapítá-
sa, tudományos ismertetése és kiadása, a kutatók munkájá-
nak lehetővé tétele és segítése,
- az állami szervek számára szakvélemény adása,
- nemességi ügyekben szakértői közreműködés,
- hiteles iratmásolatok készítése.

A 20. század első felében a történelmi események a vármegyei
levéltárak évszázadokon át közös sorsát sajátos utakra terelték. A
határváltozásokat követően régiókban csak Szabolcs vármegye te-
rülete maradt szinte sértetlen, amelynek levéltára az alispán szorgal-
mazására az 1930-as évektől – főként községi iratokkal – folyama-
tosan gyarapodott. A határon túlra került megyei levéltárak közül
Szatmár vármegye iratainak nagy részét ma a kolozsvári, töredé-
két a szatmárnémeti levéltár, feudális kori jegyzőkönyveit, alispáni
iratsorozatát, illetve néhány doboznyi polgári kori iratát pedig levél-
tárunk őrzi. 1969-ben szállították vissza Kolozsvárról Nyíregyházára
a mátészalkai, csengeri, fehérgyarmati járási szolgabíróságok 1918
előtti számadásait és iratait.

Bereg, Ung, Ugocsa vármegyék levéltárainak megmaradt részét
ma a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlege őrzi.
Nyíregyházára Kövár vidék levéltárának csekély töredékével csak
alig néhány doboznyi irat került.

A 20. század második fele is addig soha meg nem élt változá-
sokat hozott a megyei levéltárak történetében: fenntartójuk, nevük,
helyük és feladatuk többször megváltozott. Az 1950. évi 29. számú
rendelet szerint a megyei levéltárak közlevéltárakként állami keze-
lésbe kerültek. A Szabolcs-Szatmár megyei Közlevéltár 1952-től Nyír-
egyházi Állami Levéltár, majd Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Levél-
tár lett. 1968-tól a megyei levéltárak fenntartójává az illetékes ta-
nácsok váltak. Az intézmény Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár lett.
1972–73-ban a megyeházáról a levéltár a városházán, valamint a vá-
ros különböző pontjain elszórtan lévő raktáraiban őrzött iratanyagá-
val együtt a Benczúr tér 21. sz. alatti, volt pénzügyigazgatósági épület
földszintjére költözött. Az emeleten a levéltár gazdasági ügyeit is

intéző Jósa András Múzeum kapott helyet.

A levéltár állandó raktári férőhelyhiány problémája azonban a költözéssel sem oldódott meg. A gond enyhítésére az 1980-as évek végétől a Nyíregyházától 20 km-re fekvő Nyírtelek-Varjúlaposon két régi épületet alakítottak át raktárrá, itt kaptak helyet a 20. század második felében keletkezett iratok.

A levéltár szakmai munkáját 1969 után a 27. sz. törvényerejű rendelet alapján készült Levéltárak Ügyviteli Szabályzata határozta meg. Eszerint a levéltár igazgatási feladatokat is ellátó tudományos intézmény, amely a maradandó értékű iratokat átveszi, szakszerűen kezeli és biztonságosan megőrzi. Az őrizetében lévő levéltári anyagot – annak tudományos igényű rendszerezése, nyilvántartása és segédletek készítése útján – kutatásra alkalmassá teszi, és a kutatás egyéb feltételeit is biztosítja. Tudományos munkatársai

történelem- és segédtudományi kutatást végeznek, eredményeiket közzéteszik. A levéltár szakmailag ellenőrzi az iratképző szervek iratkezelési rendjét és az iratselejteztést, valamint ellenőrzést gyakorol a történeti értéke miatt védetté nyilvánított – rendszerint magánosok tulajdonában lévő – levéltári anyag felett. Sajátos eszközeivel segíti a közművelődési tevékenységet.

**A levéltár 1972–1999 között
a Józsa András Múzeum földszintjén
kapott helyet**

**A Nyírtelek-Varjúlaposon lévő
raktár épülete**

1976-ban jelent meg a levéltár iratairól az első fondjegyzék, amelyet tíz év múlva követett a gyarapodást is magába foglaló második. Az 1989–90-es rendszerváltást követően, a megyei önkormányzatok megalakulása után a közgyűlés 112/1992. (XI. 27.) sz. határozatával az intézmény Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára néven jogi személyként működő, önállóan gazdálkodó költségvetési szervvé vált, és 1999-ben önálló épületbe költözhetett a Széchenyi u. 4. sz. alá. Az intézmény neve 2009-től Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárra változott.

2010-től gazdaságilag újra a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatóságához integráltan, de továbbra is önálló jogi személyként működik a 2012-től állami fenntartásúvá váló Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, amelynek szolgáltató

levéltárrá válását az intézmény munkáját és életét szabályozó 1995. évi LXVI. törvény és a 10/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet szorgalmazza.

Az 1990-es évektől a kárpótlás és más adatkérések kapcsán sokan keresik fel a levéltárat. Megélénkült a kutatóforgalom is: egyre többen érdeklődnek családjuk, településük múltja iránt. A folyamatosan gyarapodó és országosan egységes struktúrába illesztett iratokban való tájékozódást segíti a fondváltozásokat már tükröző, 2007-ben megjelent legújabb fondjegyzék, ami a honlapon is elérhető.

**A Szabolcs-Szatmár-Bereg
Megyei Levéltár központi
épülete**

LEVELTÁRUNK VEZETŐI

1790-1791	HRIANKAY JÁNOS
1791-1805	SZÜCS JÁNOS
1805-1810	KÁDAS JÁNOS
1810-1834	VÁLYI SÁNDOR
1834-1838	MÁRCZY LÁSZLÓ
1838-1841	KAUSAY KÁROLY
1841-1844	FERENTZY LAJOS
1844-1849	SÜLYÖK DÁNIEL
1860	DÖMSÖDI KÁROLY
1861	KISS GÁBOR
1862-1867	TREGJÁR PÁL
1867-1877	KISS GÁBOR
1877-1894	UJLAKY GYÖRGY
1895-1896	MÁRKY ELEK
1896-1915	INCZÉDY LAJOS
1915-1937	NAGY LAJOS
1938-1944	VÁCZ ELEMÉR
1945-1949	HADHÁZY LAJOS
1950-1957	KISS ERNŐ
1957-1958	KOLLEGA-TARSOLY SÁNDOR
1958-1964	HÁRSFALVI PÉTER
1964-1975	BALOGH ISTVÁN
1975-1993	GYARMATHY ZSIGMOND
1993-2008	NAGY FERENC

Emléktábla a főépület földszinti kiállításában

Felhasznált irodalom

- Balázs Péter: Magyarország levéltárai. Budapest, 1983.
- Balogh Béla: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei család- és irodalomtörténeti okmányok a Nagybányai Állami Levéltárban. In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 10. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1994. 35-41.
- Balogh István: Szabolcs vármegye levéltára (1748-1849). Levéltári Közlemények, 1974. 31-46.
- Balogh István: Szabolcs vármegye levéltára (1550-1767). In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 14. Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva, Nyíregyháza, 2000. 207-243.
- Balogh István: Szabolcs vármegye és levéltára (1768-1786). In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 16. Szerk. Henzsel Ágota. Nyíregyháza, 2003. 251-275.
- Bereg vármegye főispánjának iratai, 1342-1800. Szerk. Henzsel Ágota. Nyíregyháza, 1998.
- Foltin Dezső: A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Részlegének iratai. In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 10. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1994. 23-35.
- Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai és leírási egységei 1919-ig és 1938-1945 között. Összeáll. Csátáry György – Delehan Mihajlo – Kutassy Ilona. Budapest, 2009.
- Kiss András: Szatmár vármegye két levéltára. In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 10. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1994. 85-100.
- Kiss András: A Kolozsvári Állami Levéltár Szatmár vármegyére vonatkozó iratai. In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 12. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1997. 85-100.
- Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. Budapest, 1970.
- Kovács Kiss Gyöngy: Szatmár vármegye könyvtára 1829-ben. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996. 247-274.
- Magyarország levéltárai. Szerk. Blazovich László – Müller Veronika. Budapest-Szeged, 1996.
- Szatmár vármegye levéltára / Fondul „Prefektura Județului Satu Mare”, 1402-1919. Összeáll. Kiss András – Lucia-Augusta Șerdan – Henzsel Ágota. Cluj-Napoca, Nyíregyháza, 2000.

Források

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

- IV. A. 16. Szabolcs vármegye levéltárnokának iratai, 1770-1782
- IV. B. 461. Szabolcs, valamint Szabolcs és Ung k. e. e. Vármegyék Levéltárának iratai, 1769-1949
- IV. B. 791. Szatmár Vármegye Levéltárának iratai, 1689-1947
- IV. B. 954. Kővár Vidék Levéltárának iratai, 1861-1876
- VIII. 721. Szabolcs-Szatmár Megye Levéltárának iratai, 1950-1990
- VIII. 722. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának iratai, 1990-2002

II. A LEVÉLTÁR NAPJAINKBAN

kezdetben jogbiztosító iratokat őrző és kezelő levéltárak, amelyek a 19. század közepétől feladatuknak tekintik a forrásfeltárást és -közlést, közel egy évszázada pedig a helytörténeti kutatást is, mára a helyi kulturális élet egyik alappillérvé váltak. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a levéltár az identitástudat és a lokálpatriotizmus kialakításában, a helyi értékek megismerésében és megbecsülésében fontos szerepet játszik. A régió múltját feltáró, írott forrásokat bemutató nemzetközi levéltári napok keretében szervezett konferenciák, továbbá az ismeretterjesztő előadások, kiállítások, könyvbemutatók, levéltári órák, valamint az intézmény honlapján a világ bármely pontjáról elérhető adatbázisok olyan forrásokat tesznek közzé, amelyek eddig a raktárak mélyén rejtőztek.

A földszinti kiállítás részlete

A levéltár tudományos munkája mellett igazgatási feladatokat is ellát. Ennek részeként szolgáltat adatot az általa őrzött iratokból a hivatalos szervek megkeresésére, valamint az ügyfelek számára, akik írásban, telefonon vagy személyesen is

Városnapi rendezvény, 2011

fordulhatnak az intézményhez. Az ügyintézés eredményességéhez legfontosabb tudnivalókról a honlapon külön link ad tájékoztatást. Az ügyfélszolgálat munkanapokon teljes munkaidőben áll az érdeklődők rendelkezésére.

A levéltár több mint 7000 iratfolyóméternyi anyagában a nemesi vármegyék, a községek és városok iratai mellett szép számmal maradtak fenn dokumentumai a jogszolgáltatás területi szerveinek, a különböző intézményeknek, intézeteknek, egyesületeknek, testületeknek, az egyházi szerveknek, a gazdasági szervezeteknek, szövetkezeteknek, vállalatoknak. Napjainkban egyre több magánszemély és család véli úgy, hogy féltett dokumentumaik legbiztosabb őrzőhelye a levéltár. Az illetékességből átadottak mellett így folyamatosan nő az intézménynek ajándékozott iratok mennyisége.

Ferencz Miklósné
Kovács Gizella
hagyatékából

Mikecz Ödön
(Szabolcs megye
főispánja, igazságügyi
miniszter) XI. Pius
pápától kapott
kitüntetés (1936)

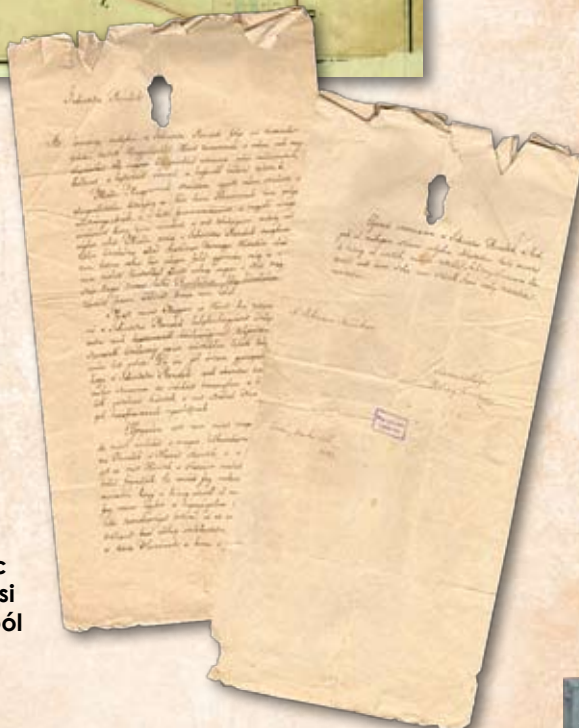
Külön figyelmet érdemelnek a levéltár anyagában a gyűjteményes fondok, amelyek magukba foglalják a 13. század végétől kelt oklevelek mellett a pecsétgyűjteményeket, a térképeket, országgyűlési

követjelentéseket, az egyedi gazdasági, kulturális feljegyzéseket, nyomtatványokat, valamint a hazai és külföldi levéltárakban fellelt, régiókra vonatkozó iratok másolatait.

**Nyíregyháza határának
részlete 1861-ben**

**Kölcsey Ferenc
országgyűlési
követjelentése 1833-ból**

A levéltár kutatóterme

mányozhatják a forrásokat. A legféltebbek, illetve leggyakrabban használt iratok egy része a mai kor igényeinek megfelelő módon már elérhetőek interneten is. Adatbázisaink folyamatosan bővülnek. A leggyakrabban forgatott iratcsoportok mellett tematikus válogatásokat is közléstünk. Az iratok képi megjelenítésén túl lehetőség van az adattartalomra irányuló keresésre is. Az iratanyagban való tájékozódást a korabeli segédletek, a levéltár munkatársai által készített irat- és raktári jegyzékek mellett 2011 végétől egyedi fejlesztésű kutatói információs rendszer is segíti.

A levéltár öt sorozatban megjelenő saját kiadású kötetekben a leginkább érdeklődésre számot tartó forrásokat, illetve az ezekről, valamint a régió iratait őrző határon túli levéltárak anyagáról készült segédleteket és történeti feldolgozásokat teszi közzé. Az intézmény tudományos munkatársai főként közigazgatás-, város-, had- és mentalitástörténeti kutatásokat folytatnak.

A levéltár egyik legkutatottabb irattípusa az anyakönyv. Az archívumi megőrzésre átvett másodpéldányok egy része éppen ezért állományvédelmi okok miatt ma már csak mikrofilmen, valamint elektronikus másolatban használható. A megyén kívüli települések anyakönyveiről készült mikrofilmeket a Magyar Országos Levéltár mikrofilmtárából kérésre térítés ellenében kikölcsönözzük.

Kutatóink a központi épületben lévő kutatóteremben a levéltár honlapján is közzétett szabályzatok szerint a nyitvatartási időben tanul-

Levéltári kiadványok

**18. Nemzetközi Levéltári Napok
Nyíregyházán és Kassán, 2011**

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár a régió írott forrása-
inak őrzőjeként igyekszik a hely-
történetírás műhelyévé válni és
kapcsolatot tartani a megyebeli tu-
dományos és közművelődési inté-
zetekkel, egyesületetekkel, testü-
letekkel, valamint hazai és külföl-
di közgyűjteményekkel, tudomá-
nyos intézményekkel. A szakmai
munkát hazai és uniós pályázatok,
szponzorok támogatják, segítik.

A levéltár életéről, munkájáról,
gyűjteményeiről, szolgáltatásairól és
rendezvényeiről: konferenciákról,

A levéltár honlapja

A helytörténelem érdekes
forrásait, eseményeit, szerep-
előit két évtizede közművelődé-
si programokon ismerhetik meg
az érdeklődők.

Az 1993 óta évente megren-
dezett nemzetközi levéltári na-
pok tudományos konferenciájá-
nak előadói a régiónk történetét
kutató helyi, hazai és külföldi
szakemberek.

Az 1995-ben diákok számára
indított Levéltári estéket 2003-
ban felváltó Múltról mindenki-
nek sorozat havonta egy-két al-
kalommal ajánl programot.

Az intézmény az őrzött ira-
tokat, a levéltár munkáját meg-
ismerni szándékozó csoportokat
előzetes bejelentkezés alapján
fogadja.

előadásokról, könyvbemutatókról, beszélgetésekről, kiállításokról és levéltári órákról aktuális információt a www.szabarchiv.hu honlap nyújt.

A 21. század elején a levéltárak a nagy átalakulás korszakát élik. A hagyományos feladatok: az iratok biztonságos tárolása, szakzerű kezelése és a kutatás számára történő rendelkezésre bocsátása, a történelem- és a segédtudományok művelése és megismertetése mellett megnőtt a társadalmi igény az iratokban rejlő hatalmas adattömeg többféle módon történő közzététele iránt.

Térképkiállítás, 2011

Levéltári óra, 2011

A nyomtatott könyvet lassan felváltják az internetes adatbázisok. A ceruza mellett nélkülözhetetlenné vált a számítógép, a papír alapú forrásokkal párhuzamosan mérhetetlen mennyiségben keletkeznek az optikai adathordozóra mentett, tárolás szempontjából sok nehézséget okozó rekordhalmazok. A rendszeresen cserélődő, különböző szoftverrel működő elektronikus iratképzés és -kezelés tartós archiválásának jövője ma még nyitott kérdés.

Az elmúlt évtizedek maradandó és történeti értékű, papír alapú dokumentumainak megőrzése is kiemelt figyelmet érdemel, hiszen csak egy részük kerül be a levéltárba raktári férőhelyhiány miatt. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye forrásait részben maguk az iratképzők, az 1990 után fel- és végelszámoltakét pedig többnyire magánvállalkozók őrzik. Napjaink egyik legfontosabb feladata ezért a 20. század második felében keletkezett dokumentumok felügyelete és levéltárba való átvétele.

Munkatársaink 2011-ben

Név:

- *Kujbusné dr. Mecsei Éva Ph.D.*
- *Dr. Galambos Sándor*
- *Gottfried Barna*
- *Henzsel Ágota*
- *Bánszki Hajnalka*
- *Kocsis György*
- *Czapárné Helmeczi Alíz*

- *Barna Melinda*
- *Drobni Erzsébet*
- *Halkó Ágnes*
- *Hartai-Benda Erika*
- *Nagy Dóra*
- *Novák Zoltán*
- *Vegera József*
- *Smid Zoltán*
- *Buzga Gézáné*
- *Veres István Zsoltné*

- *Gabulya Rita*
- *Jaksi Róbert*
- *Kirvai Csaba*
- *Sípos Tamás*
- *Bura Ferencné*
- *Halász János*
- *Halász Jánosné*
- *Reha Lászlóné*
- *Szekeres Andrásné*

Beosztás:

igazgató, főlevéltáros
igazgatóhelyettes, főlevéltáros
osztályvezető, főlevéltáros
osztályvezető, főlevéltáros
levéltáros
könyvtáros
segédlevéltáros,
kutatószolgálat-vezető
segédlevéltáros
segédlevéltáros
segédlevéltáros
segédlevéltáros
segédlevéltáros
levéltári informatikus
levéltári informatikus
gazdasági ügyintéző
személyi asszisztens,
iktató-adatrögzítő
levéltári adatrögzítő
levéltári adatrögzítő
levéltári kezelő
karbantartó, gépkocsivezető
technikai dolgozó
technikai dolgozó
technikai dolgozó
technikai dolgozó
technikai dolgozó

III.

A LEVÉLTÁRI SZAKKÖNYVTÁR

zabolcs és Szatmár vármegye levéltárának fennmaradt forrásai már a 19. századtól említeneek levéltárba került könyveket, folyóiratokat. Szatmár vármegye levéltárának az 1800-es évek elején készült leltárában az alábbi olvasható: *„Végre a levéltár írószobájában találtatik 410 darab könyveket magába foglaló kis könyvtár a hozzávaló könyvszekrénnel, melybe azok, amennyire a hely szűke volta engedte, csinosan elrakva és kettős lajstromba foglalva taláztatnak...”*. A szabolcsi levéltár 1928 júliusában – a Szabolcs Vármegyei Könyvtár leltárkönyvének adatai szerint – 79, többnyire latin és német nyelvű kötetet adott át a könyvtárnak, az 1934. évi könyvtári kölcsönzőkönyv szerint pedig 27 kötetet adott ki olvasásra.

A szakkönyvtár megalakulását a második világháború után kelt jelentésekben foglaltakkal megegyezően azonban csak 1950-re tehetjük. A Kende család cégénydányádi kastélyából áthozott iratokkal ugyanis könyvek is érkeztek: a 47 kötet nagyrészt lexikon és földrajzi könyv volt. A könyvtári állomány kialakításában segítségül szolgált a volt Szatmár vármegyei levéltár kezelésében álló, 200 kötetes közigazgatási szakkönyvtár is. Ez a megyék egyesítésekor, 1950-ben beleolvadt a levéltári szakkönyvtár állományába. A könyvtár anyagát gazdagította még az a 308 kötetnyi levéltári okmánytár, monográfia, fontosabb történelmi munka, melyeket a Szabolcs Vármegyei Könyvtár háborút átélt, 11 ezer kötetes állományának a városi könyvtárral való egyesítése után megmaradt szakirodalmi anyagából az Országos Könyvtárügyi Központ jóváhagyásával válogatott ki Kiss Ernő főlevéltárnok.

A könyvtár működését a Levéltárak Országos Központja által kiadott központi utasítások szabályozták. Fontos volt ezek közül az 1953-ban kiadott, amely a könyvtári gyűjtőkört határozta meg.

Az Országos Levéltár Központi Könyvtára (továbbiakban: OLKK) 1956-tól meghatározó szerepet töltött be a szakkönyvtár életében. Évtizedeken át irányította a hazai levéltári szakkönyvtárak hálózatát: felügyelte a megyei levéltárak könyvtári munkáját, hálózati címnyilvántartást vezetett, statisztikai jelentéseket állított össze. A folyóiratok szerzeményezését központilag végezte a vidéki levéltári könyvtárak részére. Az OLKK a hálózati tagkönyvtárak részére könyvbeszerzési keretük egy részének felhasználásával 1959 és 1968 között központilag vásárolta és katalogizálta a feltétlenül szükséges könyveket is. A területi levéltárak csak a beszerzési keret egy részével gazdálkodhattak, amelyből elsősorban a helyi kiadványokat vásárolták.

A levéltár könyvtára

A levéltárak 1968-tól megyei fenntartásba kerültek. Ettől kezdve önálló beszerzést folytathatott a könyvtár. A vásárlás mellett a könyvtári állomány főleg kiadványcsere útján és személyi ajándék által gyarapodott. A szakkönyvtár állománygyarapítása ma is saját keretből történő vétel, kiadványcsere, ajándék és saját kiadványaink

állományba vétele útján történik a gyűjtőkör és a könyvtári állomány figyelembevételével. Az elmúlt években az NKA Levéltári Szakmai Kollégiuma „Levéltári szakkönyvtárak állományának gyarapítására” elnevezésű pályázatai segítségével sikerült új forrást szerezni.

A levéltári kutatás megkezdése szakirodalmi ismereteket igényel. Egy-egy téma dokumentumaiba való betekintéshez fontos a korszak és az irattípus alapos ismerete. A szükséges alapinformációk megszerzését segíti a levéltári szakkönyvtár, amely a levéltár dolgozói és kutatói szakirodalmi igényeinek teljesítésére alakult. A szakkönyvtár célja, hogy a levéltári feladatok ellátásához és a kutatásokhoz szükséges fontos információkat a levéltárosok és a kutatók helyben meg tudják szerezni. Éppen ezért elsősorban a levéltári munka elméletét és gyakorlatát, továbbá a levéltári anyag használatát segítő köteteket tartalmaz. Gyűjti továbbá a saját és más levéltárak kiadványait, a helytörténeti és összefoglaló történeti munkákat, az általános segédkönyveket (lexikonokat, szótárakat, címtárakat, helynévtárakat stb.), a könyvtári szakirodalom alapvető kézikönyveit, szabványait, a levéltári, történelmi és megyei periodikákat.

A könyvtár, amely a 2011. év végén mintegy 19 500 kötettel, a legfontosabb történelmi folyóiratokkal rendelkezik, a kutatóterem

**A szakkönyvtár
régi katalógusszekrénye
és az új ALEPH-program**

nyitva tartási idejében használható. A könyvek igénybevételét a kutató a könyvtárhasználati naplóba vezeti be. A könyvtárhasználatban a hagyományos katalóguson kívül az ALEPH integrált könyvtári rendszer nyújt segítséget, amely a levéltár honlapjáról is elérhető.

A kutatók színvonalasabb kiszolgálását az állomány tartalmi feltárásával, tárgyszavazásával, ajánló bibliográfiák készítésével és 2010–11-ben a TAMOP-3.2.4-08/1-2009-0026 „Tudásdepó-Expressz” – *A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében* című pályázat segítségével a katalógusunk integrált könyvtári rendszerbe történő retrospektív konverziójával igyekszünk elérni.

A szakkönyvtár raktára

A levéltár könyvtára tudományos szakkönyvtár. A használat módját tekintve zárt forgalmú. Olvasói a levéltár dolgozói és az érvényes látogatói jeggyel rendelkező kutatók. Könyvtárközi kölcsönzés esetén azonban bármely könyvtár számára elérhető állományunk. Ebben az esetben könyvtárunk a kutatók változó információszerzési szokásaihoz alkalmazkodva bevezette az elektronikus dokumentumszolgáltatást.

Az 1950-es években a könyveket mély szekrényekben kétsorosán, továbbá azok tetején tárolták. Napjainkban a könyvek elhelyezése a levéltár kutatótermében és az abból nyíló, szabad polcos helyiségekben, 92 m² területen történik. A könyvek raktározási rendje az anyag természetéhez igazodó tematikus csoportosítású. Ezek a csoportok: kézikönyvek, statisztika, jog, forráskiadványok, megyei monográfiák, város- és községmonográfiák, életrajzok, egyéb tanulmányok és levéltári kiadványok. A csoportokon belül, azok számtartományaiból a beérkezés sorrendjében látjuk el raktári (helyrajzi) számmal a köteteket. Kivételt képeznek ez alól a kézikönyvek: lexikonok, bibliográfiák, monográfiák, amelyek külön csoportban, s azon belül ETO-szakrendben szerepelnek. A periodikák külön raktári részben helyezkednek el. Itt találhatjuk a legfontosabb történelmi folyóiratokat és a megyei periodikákat.

A könyvtárban különgyűjteményt alkotnak a muzeális dokumentumok és az iskolai értesítők. 111 muzeális dokumentum található a könyvtári állományban.

**A nyíregyházi Kossuth Lajos
Gimnázium 1982-ben
kiadott jubileumi évkönyve**

A könyvtár muzeális kötetei

A legrégebbi könyv Kálvin János levelei és hitbéli kérdésekre adott válaszai, melyet Beza Theodor Kálvin életrajzával egészített ki. A latin nyelvű, pergamenkötésű kötetet Genovában adták ki 1576-ban

Az intézmény kapcsolatban áll a levéltári szakkönyvtárakkal (tapasztalatszerzés, kiadványcsere stb.), számos múzeummal (kiadványcsere), a könyvtárakkal és kulturális intézményekkel.

Az együttműködést példázza a közösen létrehozott „Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szakkönyvtári Tudástár”, melynek tagjai a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtára, a Jósza András Oktatókórház Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtára, a Jósza András Múzeum Szakkönyvtára és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Szakkönyvtára. A projekt portálján (www.olvass-sokat.hu) elérhetőek az intézmények katalógusai, adatbázisai, digitalizált állományai, rendezvényei, szolgáltatásai.

A legkorábbi, magyar nyelvű szöveget is tartalmazó kötet Pápai Páriz Ferenc: *Dictionarium Latino – Hungaricum* című, Nagyszebenben kiadott latin-magyar szótára 1767-ből

A gyűjtemény első teljesen magyar nyelvű köteté Heltai Gáspár: Magyar krónikája, melyet Nagy-Győrben nyomtattak 1789-ben

A szakkönyvtár tevékenységét a 2010-ben hatályba lépett szervezeti és működési szabályzata határozza meg. A könyvtári munka magába foglalja az adminisztratív teendőket, a gyűjtemény alakítását, feltárását és számos egyéb könyvtári szolgáltatás megvalósítását.

A szakkönyvtár első szakvégzett könyvtárosa 1975-től Dr. László Géza volt, akinek munkáját 2004-től Kocsis György folytatja.

Felhasznált irodalom és források

- László Géza: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Szakkönyvtárának története. = Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye történetéből. Szerk. Kovács Tibor [et al.]. Nyíregyháza, 2005. 337-354.
- IV. B. 791. Szatmár Vármegye Levéltárának iratai, 1689-1947
- VIII. 721. Szabolcs-Szatmár Megye Levéltárának iratai. 1950-1990
- A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Szakkönyvtárának Szervezeti és Működési Szabályzata. Nyíregyháza, 2010.

IV. A LEVÉLTÁR KINCSEIBŐL

Legrégebbi irataink

Első oklevelünk a 13. század végétől

Szabolcs vármegye első jegyzőkönyvei a 16–17. századból

Címeres nemeslevelek

Mária Terézia Mede Ferenc és András számára 1754-ben kiadott nemeslevele

Bethlen Gábor borosjenői Fekethe Ferenc és társai számára
1626-ban adományozott címeres nemeslevele

Pecsétadományozó kiváltságglevek

Szabolcs vármegye
kiváltságlevele, 1836

Nyíregyháza
kiváltságlevele, 1837

Régi városi iratok

A váradí pasa 1663-ban kelt oltalomleve Bátor lakóinak

Nyíregyháza első jegyzőkönyve (1757)

1777-78-as bejegyzés a nagyecsed városkönyvben

Rezümék

Szabolcs-Szatmár-Bereg County Archives possesses approximately 7000 running metres of materials, including charters, diplomas, minutes of the court, maps, censuses, registers, different documents of administration, of education, and of families. The research of local history is also helped by our research library of 19500 volumes. Many people are interested in our series of lectures, exhibitions, local history competitions, and in the publication and volumes of essays and studies reflecting not just the local public administration, but the cultural, economic and social life of the county as well. Besides the essays of research workers of our institution, papers of some other local and foreign historians are included in the volumes, who are in fact interested in the history of our region.

One of the most important programs organized by the County Archives is the International Archives Days. Besides our local and national historians and archivists foreign experts are invited as well to participate at the conference. This way they can interchange their ideas and the results of their latest research.

For more information about our archives, library, programs, information and research service you can send letters to:

4. Széchenyi Street, Nyíregyháza, 4400 • Phone Number/Fax: +36 42 414 313
Web-site: <http://www.szabarchiv.hu> • E-mail: leveltar@szabarchiv.hu

Das Archiv besitzt eine Dokumentenmenge von 7000 Lfm, darunter Urkunden, Protokolle, Karten, Konskriptionen, verschiedene Verwaltungs-, Familien-, Schul- und Vereinsdokumente.

Die Erforschung der Orts- und Regionalgeschichte wird auch durch eine Fachbibliothek mit 19 500 Bänden unterstützt. Es zeigt sich ein reges Interesse für unsere Vortragsreihen, Ausstellungen, unser Preisausschreiben für Ortsgeschichte, sowie für die Quellenpublikationen und Studienbände über die Verwaltung, Gesellschaft, Bildung, Wirtschaft und Lebensführung im Komitat, zu deren Verfassern nicht nur die wissenschaftlichen Mitarbeiter des Archivs, sondern auch Historiker aus der Region bzw. dem Lande und aus dem Ausland gehören, die sich mit der Geschichte der Region befassen.

Von den Veranstaltungen ragen die Internationalen Archivtage im Herbst hervor, an denen über die einheimischen und ungarischen Historiker und Archivare hinaus Kollegen von den Archiven aus den benachbarten Grenzregionen, in denen Schriftgut der Komitate aufbewahrt wird und eingeladene Fachleute aus dem Ausland über ihre neuesten Forschungsergebnisse berichten.

Informationen über das Archiv, über die Veranstaltungen und Veröffentlichungen persönlich oder schriftlich:

4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 4. • telefonisch oder per Fax: +36 42 414 313
oder auch im Internet: Web-Seite: <http://www.szabarchiv.hu>
E-mail Anschrift: leveltar@szabarchiv.hu

Arhiva Județeană din Szabolcs-Szatmár-Bereg posedă o vastă colecție de documente – aproximativ 7000 de metri de material – diplome, procese-verbale, hărți, documente legate de sistemul de administrație, precum și diferite documente școlare și de familie. Arhiva are și o bibliotecă cu peste 19 500 volume de specialitate, care, ca și colecția de documente, stă la dispoziția cercetătorilor. Se arată mare interes și față de conferințele și expozițiile Arhivei, precum și față de diferitele publicații și cărți editate de instituție, cărți privind în primul rând viața

economică, socială și culturală a județului. Între autorii acestor publicații și cărți, pe lângă colegii noștri se numără și istorici renumiți din țară și străinătate.

Cel mai important și renumit program al instituției este în fiecare an „Zilele Internaționale ale Arhivelor” la care deasemenea participă și invitați de dincolo de granițe, care prezintă rezultatele celor mai noi cercetări efectuate de ei.

Pentru informații mai detaliate privind programele și publicațiile noastre vă puteți adresa la:

Nyíregyháza, str. Széchenyi nr. 4., Cod 4400. • Telefon/fax: +36 42 414 313
Website: <http://www.szabarchiv.hu> • E-mail: leveltar@szabarchiv.hu

Обсяг документів Саболч-Сатмар-Березького обласного архіву становить 7000 погонних метрів. Серед письмових пам'яток знаходяться дипломи, протоколи, карти, конскрипції, адміністративні та родинні документи, свідоцтва, за якими ведуть догляд 24 працівників. Найдавнішим документом, що зберігається у нашому архіві є грамота кінця XIII ст.

Для дослідження історії краю служить спеціальна бібліотека, у якій зберігається 19,5 тисяч примірників друкованих видань. Велику зацікавленість наших відвідувачів збуджують проведення архівом циклів лекцій, виставок, конкурсу досліджень історії місцевостей. Значне зацікавлення також виявляється щодо видавничих джерел та праць, що несуть інформацію про обласну адміністрацію, культурне життя та освіту. Укладачі цих матеріалів не тільки наукові співпрацівники нашого закладу, а й інших вітчизняних закладів та зарубіжні науковці, які займаються дослідженням історії даної території.

Серед наших заходів слід відзначити осінні Міжнародні дні архіву, під час яких звучать доповіді про нові дослідження. Участь у роботі днів архіву беруть не лише вітчизняні історики та архівісти, а й зарубіжні колеги – працівники архівів, що зберігають документи, які мають відношення до нашої області.

Інформацію про наш архів, його заходи та видання можна одержати за адресою:

4400 Ниредьгаза/вул. Сейчені, 4 • Тел./факс: +36 42 414 313
а також по Інтернету: <http://www.szabarchiv.hu>
Адреса електронної пошти: leveltar@szabarchiv.hu

Szabolcs-Szatmár-Beregszky župný archív uchováva 7000 bežných metrov archívnych materiálov, čo zahrňuje listiny, zápisnice, mapy, súpisy a rôzne dokumenty správnych orgánov, škôl, spolkov a rodín. Pri skúmaní miestnych a regionálnych dejín napomáha aj naša odborná knižnica, ktorá pozostáva zo 19 500 zväzkov. Veľký záujem sa prejavuje o náš cyklus prednášok, výstavy, konkurzy regionálnych dejín, ako aj o naše publikácie: archívne prameny, monografie, a zbierky vedeckých štúdií o politických, spoločenských, hospodárskych a kultúrnych dejín regiónu. Autormi týchto prác sú nielen vedeckí pracovníci nášho archívu, ale aj domáci a zahraniční historici, ktorí sa zaoberajú miestnymi a regionálnymi dejinami.

Spomedzi našich podujatí sa vyzdvihujú jesenné Medzinárodné archívne dni, na ktorých nie len maďarskí, ale aj zahraniční archivári, univerzitní profesori a iní vedeckí výskumníci predstavujú najnovšie výsledky svojho výskumu o dejinách nášho regiónu.

Informácie o našom archíve, o bádani, o našich podujatiach a publikáciách možno získať:

Széchenyi utca 4, 4400 Nyíregyháza • Tel./Fax: +36 42 414 313
Email: leveltar@szabarchiv.hu • Web: <http://www.szabarchiv.hu>

N O S
S
Hung
Bohe
Tyrol
factam
citati
nomini
seruienda
Itra R
victutib
Haza

Regia

Nobilium, duximus cooprandos, aggregandos, am
bus illis gratijs, honoribus, privilegijs, indultis
et ceteris iuribus et gratijs, quibuslibet et ceteris

